

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.5.016:811.161.2(477.7)"1920/1938"(043.3)

Ірина Жорова

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
ORCID ID 0000-0003-4304-4962

Володимир Сушко

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
ORCID ID 0000-0001-6344-7318
DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/248-257

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ В 1930-Х РОКАХ

У дослідженні було поставлено мету розкрити особливості українізаційного процесу загальноосвітньої школи в Україні в 1930-х роках. Авторами зазначено, що в 30-х роках ХХ століття почалося розгортання уніфікаційних процесів у системі радянської освіти, поступово стверджувалася марксистсько-ленінська ідеологія в суспільних науках, у тому числі й педагогіці. Почався процес деукраїнізації, який найбільше себе виявив у галузі освіти. У статті визначено, що основними детермінантами, які мали негативний вплив на процес українізації, були дії керівництва СРСР та УРСР, зреалізовані в постановах і розпорядженнях, що ґрунтувалися на ідеологічних засадах тогочасної політики.

***Ключові слова:** деукраїнізація, ідеологія, культурне будівництво, регрес, російська мова, українізація, уніфікація, урядова політика.*

Постановка проблеми. Питання мовної політики в Україні завжди було актуальним. З проголошенням незалежності України в 1991 році розгорнулася нова хвиля національно-культурного відродження суверенної держави. Виникнення у зв'язку з цим різних суспільно-політичних процесів у середині країни, зокрема українізації освітньої галузі, активізувало інтерес науковців до дослідження зазначеної проблеми. Звернення до досвіду тих заходів українізаційного процесу в 1920–1930 роках, з урахуванням його як вагомих здобутків, так і прорахунків, може допомогти вирішити нагальні національно-культурні питання, що є досить актуальними й у наш час, зокрема питання мовної політики.

Аналіз актуальних досліджень. Питання політики українізації, етапи періодизації процесу українізації в різних аспектах досліджували Л. Березівська, В. Борисов, Г. Васильчук, Я. Дашкевич, Я. Верменич, І. Іваненко, С. Кульчицький, В. Лозицький, С. Николішин, М. Семчишин, В. Стремечька, Б. Чирко та ін.

Мета статті – розкрити особливості українізації загальноосвітньої школи в Україні в 1930-х роках.

Методи дослідження. Під час написання статті задля досягнення поставленої мети нами було використано такі методи дослідження: хронологічний, діахронний, систематизації, аналізу наукових статей, архівних, дисертаційних джерел та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Із установленням радянської влади культурні процеси в Україні відбувалися в розрізі централізованої політики комуністичної партії (Гоменюк, 2016, с. 18).

У 1930 році в УСРР ще актуальним було гасло про розвиток «...культур національних формою і пролетарських, соціалістичних змістом...» (Скрипник, 1974, с. 232), що визнавало «рівноправність і державну суверенність визволених Жовтневою революцією народів...» (Скрипник, 1974, с. 232).

На початку 1938 року в УРСР налічувалося всього 21656 шкіл. З них початкових було 11190, неповних середніх – 8111, середніх – 2355. Загальна кількість учнів у цих школах складала 5143783 осіб (Русский язык в школах Украины, Арк. 10). Згідно з рішенням Раднаркому української республіки, російська мова повинна була викладатися в усіх школах УРСР. Але після обстеження низки шкіл, було виявлено, що рішення не виконується, і в багатьох закладах освіти не введено викладання російської мови. Ще й до того, не вистачало 2000 учителів задля реалізації зазначеного рішення (Русский язык в школах Украины, Арк. 10). Мова йшла також і про те, що з 1 вересня 1938 року Україна мала всі можливості запровадити викладання російської мови по всіх школах. Вирішити питання нестачі педкадрів планувалося за рахунок випускників педагогічних вишів і технікумів у кількості 450 чоловік, а решту – 1550 чоловік, підготувати на курсах. Цю кількість осіб набрати на курси пропонувалося з тих, хто закінчив у минулих роках повні середні школи, хто був за фахом викладачем російської мови, але працював на іншій роботі, хто був учителем молодших класів і мав показники високої якості педагогічної праці (Русский язык в школах Украины, Арк. 10).

У порівнянні з 1937–1938 навчальним роком у російських міських школах викладання російської мови зменшувалося на 150 годин, а російської літератури збільшувалося на 66 годин. В українських міських школах збільшувалося викладання російської мови на 126 годин, а літератури на – 104 години. У російських сільських школах російської мови зменшувалося на 228 годин, літератури збільшувалося на 120 годин. В українських сільських школах російська мова збільшувалася на 226 годин, а література на 120 годин. Передбачалося також збільшення годин російської мови за рахунок викладання праці – 378 годин, природознавства – 360 годин, іноземних мов – 40 годин, історії – 80 годин, математики – 160 годин (Русский язык в школах Украины, Арк. 14).

Те саме стосувалося й національних шкіл (польських, німецьких, єврейських та інших). Так, у міських школах з розрахунком на 6-ти денку всього за рік з 1 по 10 клас передбачалося 661 година викладання російської мови, а російської літератури – 360 годин. У сільських національних школах з розрахунком на 7-ми денку планувалося всього на вивчення російської мови 716 годин, а російської літератури – 374 години (Русский язык в школах Украины, Арк. 13).

Як бачимо, збільшення годин викладання російської мови в неросійських школах частково проводилося за рахунок скорочення годин російської мови в російських школах. Це, на нашу думку, мало декілька причин:

- по-перше, на таку кампанію державі потрібно було витратити багато коштів;
- по-друге, на той час в Україні не було такої кількості відповідних фахівців;
- по-третє, скорочення годин російської мови в російських школах не створило би для освітнього процесу якихось проблем, оскільки всі предмети у школі викладалися російською мовою;
- по-четверте, вирішити питання за допомогою педпрацівників з інших союзних республік, як це практикувалося в Радянському Союзі, не було змоги, через ту ж саму нестачу педкадрів, що було, напевно, проблемою по всьому СРСР. Тож уряд УРСР мав вирішувати це питання, організовуючи курси підготовки чи перепідготовки вчителів.

Відповідно до наказу Наркомосвіти «Про організацію курсів з підготовки вчителів 5-7 класів» № 453 від 19 березня 1938 року в Україні планувалося організувати 7-ми місячні курси підготовки та перепідготовки вчителів 5-7 класів неповної середньої школи при університетах, учительських та педагогічних інститутах, інститутах іноземних мов, і, в окремих випадках, при педагогічних та середніх школах, які планувалося розпочати з 1 червня поточного року (Наказ заступника наркома освіти УРСР В.Ігнатенко, с. 6).

Серед установленої загальної кількості курсантів у 4500 чоловік планувалося підготувати викладачів української мови та літератури 1120 осіб, а російської мови та літератури – 1550 (Наказ заступника наркома освіти УРСР В.Ігнатенко, с. 6). Зокрема, в Одеській області планувалося підготувати 90 учителів української мови й літератури та 120 фахівців з російської мови та літератури (на 14 % більше за українських від загальної кількості курсантів мовно-літературного фаху). У Миколаївській області – 60 учителів української мови й літератури, 120 – російської мови та літератури (на 34 % більше за українських від загальної кількості курсантів) (Наказ заступника наркома освіти УРСР В. Ігнатенко, с. 7). Загалом у Південному регіоні України загальна кількість курсантів

становила 390 осіб мовно-літературного напрямку, з них – 150 курсантів з української мови та літератури і 240 – з російської мови та літератури, що на 28 % більше ніж «українських» курсантів (Наказ заступника наркома освіти УРСР В. Ігнатенко, с. 7). Курси були організовані також і для інших учителів фізико-математичного напрямку, іноземних мов, історії. Проте, якою мовою викладалися ці курси, і якою мовою в подальшому відбувалося би навчання з цих предметів, у зазначеному документі нічого не йшлося (Наказ заступника наркома освіти УРСР В. Ігнатенко, с. 6).

Окрім семимісячних курсів відповідно до наказу Наркомоса УРСР № 1153 від 17 травня 1938 року «Про організацію під час літніх канікул в школах одномісячних семінарів та курсів масової перепідготовки учителів з метою підвищення їх кваліфікації з російської мови та літератури» в Миколаївській і Одеській областях передбачалося проведення місячних курсів з 20 липня по 20 серпня 1938 року. Так, у Миколаївській області планувалося перепідготувати учителів 1-4 класів у кількості 1000 чоловік, 5-7 класів – 240 осіб. В Одеській області перепідготувати учителів 1-4 класів – 1120 чоловік, 5-7 класів – 240 (Наказ заступника наркома освіти УРСР Ф. Редько, с. 8).

Щодо підручників, кращими вчителями шкіл м. Києва рекомендувалося для учнів 1-4 класів створити в Україні свій підручник, оскільки програми з російської мови для РРФСР і в УРСР були різні. Для 5-10 класів – загальний підручник як для РРСФР, так і для УРСР: програми були однакові. Для 5-7 класів окрім загального підручника необхідно було написати збірник вправ з російської мови (Русский язык в школах Украины, Арк. 15). Учителі та працівники науково-дослідного інституту педагогіки рекомендували російську мову починати викладати в українських школах з 1 класу з другого півріччя, а закінчувати навчання в 7 класі. У 8-10 класах вивчати тільки російську літературу. Оскільки обсяг програм для 3-4 класів з російської мови всіх шкіл УРСР однакові, рекомендувалося віділити рівну кількість годин на викладання російської мови. У 8 класі передбачити 1 годину на вивчення історії мови і 1 годину на вивчення теорії літератури. Кількість годин на вивчення рідної мови залишити без змін (Русский язык в школах Украины, Арк. 15).

Розподіл годин російської мови в 1938–1939 навчальному році наводимо в таблицях.

Таблиця 1

Години російської мови у школах УРСР на 1938–1939 н.р.

Російські школи міського типу				
Розрахунок на шестиденку				
Клас	Мова	Клас	Мова	Література
	години		години	
I	10	V	3	2
II	10 – 7	VI	3	2
III	5	VII	2	1
IV	5	VIII	1	2
		IX	–	3
		X	–	3
Всього			1660	360

(Русский язык в школах Украины, Арк. 11)

Таблиця 2

Години російської мови у школах УРСР на 1938–1939 н.р.

Російські школи сільського типу				
Розрахунок на семиденку				
Клас	Мова	Клас	Мова	Література
	години		години	
I	12	V	6	6
II	12 – 8	VI	6	6
III	6	VII	4	4
IV	5	VIII	4	4
		IX	4	4
		X	4	4
Всього			1662	408

(Русский язык в школах Украины, Арк. 11)

Таблиця 3

Години російської мови у школах УРСР на 1938–1939 н.р.

Українські школи міського типу				
Розрахунок на семиденку				
Клас	Мова	Клас	Мова	Література
	Години		години	
I	0	V	3	2
II	4 (з II півріччя)	VI	3	2
III	3	VII	2	1
IV	3	VIII	1	1
		IX	0	3
		X	0	3
Всього			840	360

(Русский язык в школах Украины, Арк. 12)

Таблиця 4

Години російської мови у школах УРСР на 1938–1939 н.р.

Українські школи сільського типу				
Розрахунок на семиденку				
Клас	Мова	Клас	Мова	Література
	години		години	
I	0	V	6	6
II	6 (з II півріччя)	VI	6	6
III	5	VII	4	4
IV	4	VIII	4	4
		IX	4	4
		X	4	4
Всього			958	408

(Русский язык в школах Украины, Арк. 12)

Як бачимо, український уряд, виконуючи постанови й розпорядження радянської влади, вимушений був збільшувати відсоток запровадження в загальноосвітніх школах російської мови викладання по відношенню до української. Російська мова набувала статусу інтернаціональної загальнодержавної. Така тенденція, на нашу думку, мала деструктивний характер, що призвело до регресу українізаційного процесу в освітній галузі зокрема.

Характеризуючи стан українізації загальноосвітньої школи у 30-х роках ХХ століття в Україні, ми беремо до уваги думки деяких науковців, які досліджували освітньо-педагогічні й культурно-політичні проблеми означеного періоду.

Так, Н. Осьмук, яка у своїй праці «Загльнотеоретичні основи періодизації вивчення й використання реформаторської педагогіки у вітчизняній та українській педагогічній думці кінця ХІХ – початку ХХІ століть» характеризує 1928–1933 роки, як роки «розгортання уніфікаційних процесів у системі радянської освіти, поступове ствердження марксистсько-ленінської ідеології в суспільних науках, у тому числі й педагогіці...» (Осьмук, 2016, с. 213-214).

В. Стремецька, досліджуючи політику українізації, зокрема шкільництва на Півдні України, робить висновок, що в 30-ті роки почався перегляд сутності українізації, і поступово увага до неї почала зменшуватися (Стремецька, 2001, с. 54). Дослідниця також підкреслює, що «саботаж українізації найяскравіше виявлявся саме з верхніх ланок державної влади...» (Стремецька, 2001, с. 54). У 1933–1938 роки, на думку В. Стремецької, почався процес деукраїнізації, який «найбільше себе виявив у галузі освіти», а «державний апарат, український за національністю і мовою, створити так і не вдалось» (Стремецька, 2001, с. 54).

Ми також погоджуємося з думкою Л. Березівської, що прийняті у 1930-х роках освітні постанови, зокрема РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України» від 20 квітня 1938 року, не тільки суттєво змінили структуру шкільної освіти в УСРР, її систему управління та зміст, а й «...остаточно на державному рівні поставили крапку на процесі українізації...» (Березівська, 2009, с. 288).

О. Гоменюк, досліджуючи проблему мовного питання в діяльності Пролеткульту в Україні в 1920–1930-ті роки, зауважив, що «досить часто побутувала думка, що пролетарська культура є всенародною, інтернаціональною, тому мова творення цієї культури має бути російською, а культура українського селянина є дрібнобуржуазною, тому не доцільно застосовувати українську мову (Гоменюк, 2016, с. 22). Також слушною є думка науковця, що «міська інтелігенція – найбільш привілейована верства населення – більшою мірою сповідувала великодержавницьку політику та була під російським культурним впливом, але ця залежність була історично обумовлена через освіту, державну службу, ідеологічну підлеглість. Після революційних перетворень у більшості ця категорія орієнтувалася на цілу та неподільну Росію, на тотальну гегемонію російської культури як об'єднувального фактора в загальнорадянському масштабі...» (Гоменюк, 2016, с. 22). Це, на нашу думку, певною мірою пояснює одну з причин поступового гальмування процесу українізації в УРСР, зокрема в освітній галузі.

Висновки. Українізація як суспільно-політичне явище, що за певних історичних умов, на нашу думку, природньо й логічно виникло у зв'язку з запровадженням на офіційному рівні української мови в усіх сферах суспільного життя в радянській Україні на початку 20-х років, запровадженням офіційної політики «коренізації», задекларованим політично-економічним курсом щодо культурного будівництва в країні, так само природно й логічно за умов тогочасної ідеологічно-політичної системи в СРСР прийшла до свого завершення. Ми вважаємо, що основні завдання, які поставила перед собою радянська держава щодо українізації, зокрема загальноосвітньої школи, не зважаючи на певні труднощі й недоліки, на думку самого керівництва держави, були виконані. У школах викладалася не тільки українська мова, але й інші предмети українською мовою, шкільна мережа розширювалася, охоплення дітей навчанням як українською, так і рідною мовою збільшувалося, видавалися українські підручники, художня й методична література. Розвивалася також українська педагогічна наука, відкривалися педагогічні школи, технікуми, інститути народної освіти тощо. Тобто система національних суспільно-політичних відносин в українській республіці, яка була сформована впродовж 1920-х років, у 1930-х роках вийшла вже на певний рівень свого розвитку, і тому українізація як явище офіційно-політичне, з початку 1930-х років до 1938 року, набуло

стагнаційно-регресивного характеру. Але тут ми погоджуємося з думкою деяких науковців, основним ідеологічним пріоритетним напрямом щодо розбудови держави в СРСР був розвиток пролетарської інтернаціональної культури, а не національної. Таким чином, основними детермінантами, які мали негативний вплив на процес українізації, були дії керівництва СРСР та УРСР, зреалізовані в постановах і розпорядженнях, спрямованих, перш за все, на розвиток соціалістичного радянського суспільства, що ґрунтувалися на ідеологічних засадах тогочасної політики. Перспективами подальших наукових пошуків можуть бути питання українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України в період прогресивних тенденцій українізаційного процесу в 1923–1930 роках.

ЛІТЕРАТУРА

- Березівська, Л. Д. (2009). *Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті* (дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01). Київ (Berezivska, L. D. (2009). *Organizational and pedagogical principles of the school education reform in Ukraine in the twentieth century* (DSc thesis abstract). Kyiv).
- Гоменюк, О. (2016). Мовне питання в діяльності Пролеткульту в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (57), 16-27 (Homeniuk, O. (2016). Language issue in the activity of the proletarian cult in Ukraine. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3 (57), 16-27).
- Культурне будівництво в Українській РСР. 1928 – червень 1941. Зб. док. і матеріалів* (1986). Голов. арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; АН УРСР. Ін-т історії та ін.; Редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (відп. ред.) та ін. К.: Наук. думка (*Cultural construction in the Ukrainian SSR. From 1928 to June 1941. Collection of documents and materials* (1986). Head of archival management at the Council of Ministers of the Ukrainian SSR; USSR Academy of Sciences. Institute of History, etc. Yu. Yu. Condufor (ed.) and others. K: Scientific thought).
- Наказ заступника наркома освіти УРСР В.Ігнатенко «Про організацію курсів по підготовці вчителів для V-VII класів» (1938). *Зб. наказів НКО УРСР*, 8, 6-7 (Decree of Deputy Commissar for Education USSR V. Ignatenko "Organization of teacher training courses for V-VII school grades" (1938). *Collection of Orders NCE USSR*, 8, 6-7).
- Наказ заступника наркома освіти УРСР Ф. Редько «Про організацію під час літніх канікул в школах одномісячних семінарів та курсів масової перепідготовки учителів з метою підвищення їх кваліфікації з російської мови та літератури» (1938). *Зб. наказів НКО УРСР*, 15, 8 (Decree of Deputy Commissar for Education USSR F. Redko "Organization of one month seminars and mass retraining of teachers during summer holidays in order to increase qualification in Russian language and literature" (1938). *Collection of decrees NCE USSR*, 15, 8).
- Осьмук, Н. (2016). Загальнотеоретичні основи періодизації вивчення й використання реформаторської педагогіки у вітчизняній та українській педагогічній думці кінця XIX – початку XXI століть. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (64), 209-219 (Osmuk, N. (2016). General theoretical foundations of the periodization of the study and use of reform pedagogy in the national and Ukrainian pedagogical thought of the late 19th – early 21st centuries. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (64), 209-219).

Русский язык в школах Украины. 20 февраля – 6 апреля 1938 г. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО)*. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 7240. 25 Арк. (Russian language in schools of Ukraine. From February 20 to April 6, 1938. *The Central State Archive of Public Associations of Ukraine (CSAPA)*).

Стремецька, В. Л. (2001). *Політика українізації на півдні України у 20–30-ті роки ХХ ст.* (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01). Миколаїв (Stremetska, V. L. (2001). *The policy of Ukrainization in the south of Ukraine in the 20-30s of the XX century* (PhD thesis). Mykolaiv).

Скрипник, М. (1974). *Статті й промови з національного питання*. Мюнхен: Сучасність (Skrypnyk, M. (1974). *Articles and speeches on national issues*. Munich: Modernity).

РЕЗЮМЕ

Жорова Ирина, Сушко Владимир. Украинизация общеобразовательной школы в Украине в 1930-х годах.

В исследовании охарактеризованы особенности украинизационного процесса общеобразовательной школы в Украине в 1930-х годах. Отмечено, что в указанный период началось развёртывание унификационных процессов в системе советского образования, постепенно утверждалась марксистско-ленинская идеология в общественных науках, в том числе и педагогике. Начался процесс деукраинизации, который наиболее себя проявил в образовании. В статье определено, что основными детерминантами, имеющими негативное влияние на процесс украинизации, были действия руководства СССР и УССР, реализовавшиеся в постановлениях и распоряжениях, основанных на идеологическом грунте политики того времени.

Ключевые слова: деукраинизация, идеология, культурное строительство, регресс, русский язык, украинизация, унификация, государственная политика.

SUMMARY

Zhorova Iryna, Sushko Volodymyr. The state of the process of Ukrainization of a general education school in Ukraine in the 1930s.

The aim of the article is to reveal particular qualities of the Ukrainization process of comprehensive schools in Ukraine in the 1930s.

During the article composition the authors used the following research methods to achieve this aim: chronological, diachronic, systematization, analysis of dissertation, archival sources and generalization. Describing the state of Ukrainization of the general education school in the 1930s, the researchers noted that during this period the unification processes began to develop in the system of Soviet education, and Marxist-Leninism ideology in the social sciences, including pedagogues. The process of de-Ukrainization has begun, that is most evident in the field of education. Major educational regulations were adopted in the 1930s, including such as: "On compulsory general primary education" (25 July 1930), "On the introduction of compulsory general primary education in Ukraine" (23 August 1930), the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR and Central Committee of the Communist Party (b) of Ukraine "On the Compulsory Study of the Russian Language in Non-Russian Schools of Ukraine" as of April 20, 1938, significantly changed the structure, system of administration and content of school education in the Ukrainian SSR, and at the state level put a period to the process of Ukrainization. The Ukrainian government performing the decrees and orders of the Soviet authorities was forced to increase the percentage of the Russian language teaching in relation to Ukrainian in general schools. The Russian language has acquired the status of international nationwide language. This tendency, in our opinion, was destructive, that led to regression of the Ukrainization process in the educational sector in particular.

The authors concluded that the main determinants that had a negative impact on the process of Ukrainianization were the actions of the governments of the USSR and the Ukrainian SSR, implemented in decrees and regulations based on ideological principles of that time politics. Prospects for further scientific research may be considering the issue of Ukrainianization of a general education school in the Southern region of Ukraine in the period of progressive tendencies of the Ukrainianization process in 1923-1930s.

Key words: de-Ukrainianization, ideology, cultural construction, regression, Russian language, Ukrainianization, unification, government policy.

УДК 378-044.337(447.52) (091)

Лариса Корж-Усенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9538-4147

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/257-268

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СУМСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА: СПРОБА ІСТОРИЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ

У розвідці виокремлено етапи трансформації системи підготовки фахівців у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Висвітлено провідні тенденції й особливості функціонування закладу вищої педагогічної освіти в залежності від впливу комплексу окреслених чинників. Схарактеризовано оновлення підходів до мети, цінностей, принципів підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог суспільства, специфіки академічного середовища та зміни пріоритетів політики держави в галузі вищої освіти. Розкрито успіхи і труднощі у формуванні педагогічних та науково-педагогічних кадрів на базі Сумського державного педагогічного університету в історичній ретроспективі та в умовах сьогодення. Представлено форми й засоби розвитку професійної майстерності та громадянського світогляду майбутніх учителів у процесі академічної та позанавчальної роботи.

Ключові слова: *підготовка фахівця, педагогічні та науково-педагогічні кадри, організація освітнього процесу, навчання, виховання, заклад вищої освіти, університет.*

Постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної Української держави актуалізується необхідність модернізації системи підготовки фахівців, формування нової генерації української молоді, здатної адекватно реагувати на виклики інформаційного суспільства з урахуванням потреб сучасного ринку праці. Поділяємо думку Огнев'юка, що для належного позиціонування в міжнародній спільноті Україна «має не тільки готувати кваліфікованих фахівців, але й формувати соціально зрілих, відповідальних, культурних, духовно зрілих громадян нашої держави» (Огневюк 2003, с. 3).